

Mellem aktivisme og attentisme

Duplik til Hans Bonde

AF HANS HENRIK HJERMITSLEV, LEKTOR, PH.D., UC SYD

65

HANS HENRIK HJERMITSLEV

Hans Bonde fremkommer med en række kritiske kommentarer til min artikel 'Håndbold i hagekorsets skygge. Dansk håndbolds forhold til Nazityskland 1933-1945'. I det følgende vil jeg svare på dem, men først vil jeg gerne takke Bonde for hans nidkære læsning af min artikel. Det er godt med debat inden for idrætshistorien, også når den er skarp.

Lad mig først forklare baggrunden for min artikel. Da jeg for en del år siden læste Hans Bondes glimrende værk 'Fodbold med fjenden', bemærkede jeg, at han hævdede, at DHF var "aktivistisk", og "håndboldforbundet ikke lod andre forbund tilbage" i samarbejdet med Tyskland under besættelsen. Det fik mig til at læse andre af Bondes udgivelser, hvor der som i 'Fodbold med fjenden' var faktuelle fejl, der satte dansk håndbold i et dårligere lys, end der var belæg for. Bonde havde heller ikke undersøgt håndbold så grundigt som andre sportsgrene.

Det satte mig i gang med et større arbejde med at undersøge dansk håndbolds forhold til Nazityskland, både før og under besættelsen. Her stødte jeg på den vanskelighed, at DHF's arkiv var gået tabt i forbindelse med en flytning. Der er dog intet belæg for, at det skulle være forsvundet for at skjule samarbejdet med Nazityskland, som Bonde antyder.

Til gengæld fandt jeg samtidigt materiale i DIF's arkiv, der indeholder korrespondance med DHF 1935-1949. Dette supplerede jeg med omfattende studier af tidsskrifter og aviser, der ikke tidligere er blevet anvendt til at belyse håndbold. Derudover benyttede jeg Ole Worms studie af dansk håndbolds forhold til Nazityskland, der bygger på samtidige kilder fra DHF's arkiv.

Jeg stoler således ikke ukritisk på de historiske aktørers efterrationaliseringer efter krigen, som Bonde påstår. Jeg skriver tydeligt, at der mangler samtidige kilder fra DHF's arkiv, og jeg tager forbehold over for DHF's udsagn, når det er noget, forbundet hævder efter krigen. Meget belejligt undlader Bonde da også at citere det indledende forbehold i sit eksempel: "Til gengæld hævder DHF, at det var lykkedes forbundet at undgå kampe i 7-mands salshåndbold trods flere henvendelser fra

Volkman, og at de to kampe, der blev spillet, gav mulighed for at få tilladelse til at spille mod Sverige og derfor var et nødvendigt onde.”

På baggrund af mine studier er det tydeligt, at DHF havde flere forbehold over for samarbejdet med Nazityskland end f.eks. DBU, selv om DHF var mere afhængigt af samarbejde med tyskerne end DBU, da Tyskland dominerede det internationale håndboldforbund. Konkret afstod DHF fra at deltage ved OL i Berlin i 1936 og spillede ifølge Ole Worm, der har haft samtidige kilder til rådighed, kun nødtvungent mod Tyskland efter krigsudbruddet i 1939. Under besættelsen indmeldte DHF sig desuden i Hal Kochs Dansk Ungdomssamvirke, der var en rød klud i an-sigtet på besættelsesmagten. Det taler ikke for en aktivistisk linje hos DHF.

I forbindelse med min omtale af et håndboldkursus på Gerlev Idrætshøjskole 8.-15. juni 1941 anklager Bonde mig for at foretage ”apologetiske fejlslutninger” og se ”drømmebilleder” ved at skrive, at kursisterne modtog ”antinazistisk, demokratiske og national dannelse” på højskolen. Han mener ikke, det kan være tilfældet, da forstanderen Kristian Krogshede var tæt samarbejdspartner med den antide-mokratiske og nazistisk influerede Niels Bukh. Det citat fra ’Fodbold med fjenden’, som Bonde hævder bevidner dette, findes imidlertid ikke i bogen. Det er fra Bondes biografi om Niels Bukh.

Vi ved fra et program for kurset i Gerlev som DHF sendte til DIF for at søge om tilskud i 1941, at programmet ikke alene bestod af håndbold, men også af fire alment foredrag og en udflugt varetaget af lærerkræfterne på højskolen. Vi kender ikke det eksakte indhold, men foredragene for de 35 kursister har formentligt været fælles med pigerne på sommerskolen. Helt i tråd med Grundtvigs højskoletanker var foredragene ifølge skoleplanen historisk-poetiske, folkelige og nationale. Ved indvielsestalen af statens tilsynsførende Laust Moltesen i 1938 blev den danske højskole desuden hyldet som frihedens og demokratiets vogter.

Nu til Bondes kritik af min ’skødesløse’ begrebsbrug. Jeg anerkender det problematiske i at bruge begrebet ’fraternisere’. Det skulle have været ’samarbejde’ med tyskerne. Jeg kunne også med fordel have inddraget begrebet ’attentisme’ til at beskrive en henholdende indstilling over for tyskernes krav.

Det ændrer dog ikke ved min konklusion om, at DHF samlet set var det, jeg definerer som mere ’opportunistiske og pragmatiske’ end ’aktivistiske’. Aktivisme defineres af Bonde som en ”aktivt medspillende politik over for det Tredje Rige.” DHF placerede sig således mellem attentisme og aktivisme ved til tider at være ”tilbageholdende” og ”vinde tid”, som er Bondes definition på attentisme – fx i forbindelse med kampen efter krigsudbruddet i 1939, planlægningen af hjemme-kampen i 1940, der var aftalt inden besættelsen, og den angivelige afvisning af salshåndbold under besættelsen – og til andre tider at være aktivt medspillende, som ved kampen i Tyskland i 1941 og ved at arrangere en hjemmekamp mod akse-magten Ungarn i 1942.

I spændet mellem aktivisme og attentisme var der ofte tale om små gradsforskelle, men det er ikke desto mindre tydeligt, at DHF var mere attentistisk og mindre aktivistisk end DBU. Jeg konkluderer derfor, ”at DHF ikke var aktivistiske i samme grad som DIF og særligt DBU”.

Jeg nuancerer billedet yderligere ved at vise, at Københavns Håndbold-Forbund var mere aktivistiske end DHF. Forbundet havde således et omfattende samarbejde med Tyskland efter krigsudbruddet, og i al fald to ledere i klubber under KHF havde et ønske om at invitere tyske hold til Danmark under besættelsen. Der kom dog, så vidt vides, ingen tyske klub- eller byhold på besøg. Her adskilte håndbold sig således også fra fodbold i attentistisk retning.

Jeg vil selvfølgelig hilse det velkomment, hvis Bonde eller andre vil belyse dansk håndbolds forhold til besættelsesmagten yderligere ved at finde flere samtidige kilder. Det kunne være særligt spændende med studier af lokalt håndboldsamkvem med besættelsesmagten, som Bonde også efterlyser i ’Fodbold med fjenden’ (s. 111).

Hvorom alting er, så er min artikel langt mere end en kritik af Bonde og mere end en undersøgelse af besættelsestiden. Det er blot anslaget. Artiklen beskriver således for første gang i en videnskabelig publikation opkomsten af håndbolden i Danmark på eliteniveau og dens afhængighed af Tyskland, der satte håndbolden i en særligt vanskelig situation under nazismen.

Jeg er ikke apologet for håndbold, som Bonde hævder, men jeg gør mit yderste for at forstå de historiske aktører i deres historiske kontekst. Derfor lader jeg tvivlen komme dem til gode, mens Bonde gør det modsatte ved at beskyldte håndbolden en bloc for aktivisme.